

УДК 37.015.3:373.3/.5.016:82(100)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-44>

Олена СТЕПАНЕНКО,
orcid.org/0000-0003-0887-5808
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
(Дніпро, Україна) *olena.step@ukr.net*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ДІЯЧІВ ОСВІТИ І НАУКИ У СТАНОВЛЕННІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Статтю присвячено опису здобутків українських діячів освіти і науки у царині методики навчання літератури та їх ролі у становленні методики навчання зарубіжної літератури в період кінця ХХ – початку ХІХ століття та їхній характеристиці. Наголошено на необхідності фундаментального вивчення історичних витоків методики навчання зарубіжної літератури як науки, дослідження її генеалогії, формування об'єктивного погляду через критичне осмислення досліджень науковців та діячів освіти, що становитимуть основу для формування ключових тенденцій розвитку та ефективної імплементації передових досягнень минулого у контексті конструктивного наповнення змісту, форм і методів сучасної методики вивчення зарубіжної літератури та оптимального забезпечення її практичних результатів. Зазначено, що кінець ХХ століття є початком системного розвитку методики навчання літератури як науки. Формування нових ідей, розвиток теорії та практики викладання словесності відбувалось на межі взаємовпливів розмаїтих поглядів та методичних концепцій. Зауважено, що реалізація шкільної літературної освіти у культурологічному контексті означає взаємодію національних і світових чинників особистісно орієнтованого навчання на засадах гуманізації та гуманітаризації освіти, в умовах толерантності та діалогізму, що становлять основу інтерсуб'єктного навчання літератури. У «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХ столітті», Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, законі України «Про освіту», Державному стандарті базової та повної середньої освіти, Концепції літературної освіти та Концепції нової української школи регламентовано стратегію підвищення якості національної шкільної літературної освіти, коректування її змісту, віднайдення оригінальних форм, методів і засобів організації освітнього процесу, що обумовлено розбудовою сучасного інформаційного суспільства, реалізацією особистісно орієнтованого підходу та компетентнісної парадигми в освітньому процесі. З'ясовано, що успішне вивчення літератури зумовлене як змістом освіти, так і процесуальним компонентом її реалізації, відповідно до якого пояснюються не лише події, а й ідеї та цінності зображеної епохи, що свідчить про баланс факторів, які здійснюють вплив на становлення методичної думки, насамперед таких, як соціальне замовлення літературної освіти і врахування учнівських інтересів, а також зумовлює не лише стандартизацію змісту освіти, а й необхідність її технологічного забезпечення, що визначає рівень культури педагогічної діяльності й розвитку суспільства загалом.

Ключові слова: літературна освіта, методика навчання зарубіжної літератури, науково-методична концепція, предметна дидактика.

Olena STEPANENKO,
orcid.org/0000-0003-0887-5808
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Education
Communal Institution of Higher Education
«Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council
(Dnipro, Ukraine) *olena.step@ukr.net*

THE ROLE OF UKRAINIAN EDUCATORS AND SCIENTISTS IN ESTABLISHING METHODOLOGY OF TEACHING FOREIGN LITERATURE

The article is devoted to the description of the Ukrainian educators' and scientists' accomplishments in the field of the methodology of teaching literature and their role in the formation of the methodology of teaching foreign literature in the late 20th – early 19th centuries and their characteristics. The author emphasizes the need for fundamental disclosure of the historical origins of the methodology of teaching foreign literature as a science, the study of its genealogy, the formation of an objective view through a critical understanding of the scientists' and educators' research, which will form

the basis for the formation of the key development trends and the effective implementation of advanced achievements of the past in the context of constructive content, forms and methods of modern methods of studying foreign literature and optimal provision of its practical results. It is noted that the end of the 20th century is the beginning of the systematic development of the methodology of teaching literature as a science. The formation of new ideas, the development of the theory and practice of teaching literature took place on the border of mutual influences of various views and methodological concepts. It is noted that the implementation of school literary education in the cultural context means the interaction of national and world factors of person-oriented education on the basis of humanization and humanitarianization of education, in conditions of tolerance and dialogism, which form the basis of intersubjective teaching of literature. The National Education Development Doctrine of Ukraine in the 20th Century, the National Education Development Strategy of Ukraine for the period until 2021, the Law of Ukraine "On Education", the State Standard of Basic and Comprehensive Secondary Education, the Concept of Literary Education and the Concept of the New Ukrainian School regulate the quality improvement strategy of national school literary education, adjusting its content, finding original forms, methods and means of organizing the educational process taking into account the development of a modern information society, the implementation of a person-oriented approach and the competence paradigm in the educational process. It was found that the successful study of literature is determined by both the content of education and the procedural component of its implementation, according to which not only events are explained, but also ideas and values of the depicted era, which indicates a balance of factors that influence the formation of methodological thought, first of all, such as the social ordering of literary education and taking into account student interests, and also identifies not only the standardization of the content of education, but also the need for its technological support, which determines the level of culture of pedagogical activity and the development of society in general.

Key words: literary education, methodology of teaching foreign literature, scientific-methodical concept, subject didactics.

Постановка проблеми. Аналіз історичних витоків методики навчання зарубіжної літератури, ретроспективи її генеалогії, формування нового погляду на прогресивні здобутки науковців, педагогів та методистів є важливою умовою визначення тенденцій розвитку та джерелом розроблення стратегії сучасної шкільної літературної освіти, необхідною основою наукового пізнання, що є основою виникнення новітніх науково-методичних концепцій.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю фундаментального та цілісного вивчення історичних витоків методики вивчення літератури як науки, дослідження її генеалогії, формування об'єктивного погляду через критичне осмислення досліджень попередніх поколінь науковців та діячів освіти, що становитимуть основу для формування ключових тенденцій розвитку предметної дидактики й ефективного імплементації передових досягнень минулого в контексті конструктивного наповнення змісту, форм і методів сучасної методики вивчення зарубіжної літератури та найбільш сприятливої реалізації її практичних результатів.

Метою статті є опис основних тенденцій становлення методики навчання зарубіжної літератури в Україні й розкриття можливостей творчого застосування продуктивного наукового та методичного досвіду в розбудові сучасної шкільної літературної освіти.

Виклад основного матеріалу. У 1992–1993 н. р. у школах України з українською мовою навчання було введено курс «Світова література». Його вивчення було покликане допомогти учням осмислювати складні феномени

сучасної дійсності, привчати їх до планетарного мислення й водночас прищеплювати любов і повагу до української культури при знайомстві з високоякісними українськомовними перекладами найскладніших творів літератури від доби Античності до постмодернізму.

В інструктивному листі Міністерства освіти, який супроводжував новий курс, було подано запропонований до вивчення перелік творів світової літератури. За рік з'явилися орієнтовні, тимчасові програми, однак варто підкреслити відсутність методологічних, методичних та психолого-педагогічних основ викладання нового шкільного курсу.

До формування в Україні нового літературного курсу та написання програм, підручників і посібників із зарубіжної літератури долучилися такі літературознавці і методисти, як М. Борецький, Т. Денисова, Д. Затонський, Ю. Ковбасенко, В. Матвійшин, Л. Мірошниченко, Д. Наливайко, А. Погрібний, О. Пронкевич, Г. Сиваченко, Ю. Султанов, Б. Шалагінов, К. Шахова та інші вчені.

У фаховому часописі «Відродження» розпочалася дискусія за участі учених-теоретиків, учених-методистів та вчителів-практиків. Щодо предмету дискусії, то обговорювались питання інформаційної перенасиченості курсу світової літератури, його зрусифікованості, суб'єктивності і тенденційності у відборі художніх творів для вивчення. Внаслідок дискусії учені-теоретики запропонували такі принципи структурування матеріалу: історико-літературний (Д. Наливайко); циклічний (Т. Денисова і Г. Сиваченко); естетичний

(Д. Затонський); культурологічний (М. Борецький і Ю. Шепель).

Вагомий внесок у справу запровадження курсу світової (а потім зарубіжної) літератури у шкільну освіту зробив письменник, літературознавець, громадський діяч А. Погрібний, перший заступник міністра освіти України у 1992–1994 рр., який працював у царині національного виховання, мовної політики у сфері освіти і міжнародних зв'язків та стояв біля витоків створення Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») – важливого документа в історії реформування української освіти (Покась, 2013: 71).

У перші роки незалежності обговорювалось скасування обов'язкового вивчення російської мови та входження російської літератури до інтегрованого курсу світової літератури. Вільний вибір вивчення у неросійськомовних середніх навчальних закладах російської мови як іноземної було закріплено у наказі МОН «Про вивчення мов та літератур у навчальних закладах України». А. Погрібний підтримував демократичність організації освітнього процесу та відстоював думку про необхідності надання права шкільним радам, батькам та учням щодо її обрання чи відмови (Погрібний, 2004: 242).

У бік Міністерства освіти й особисто А. Погрібного лунали звинувачення щодо виділення мізерної кількості годин на вивчення російської літератури у шкільному курсі світової літератури. Перший заступник міністра освіти спростовував їх, посиляючись на наказ Міністерства освіти, де було прописано, що 20–25% усього курсу названої дисципліни відводиться на вивчення російської літератури. А. Погрібний не вважав майстерність і досвід учителів російської словесності непотрібним (Погрібний, 2004: 311), а наголошував на необхідності здобуття ними додаткової спеціалізації (учителя польської, чеської, словацької чи болгарської мов) чи перекваліфікування (психолог, учитель музики чи української мови та літератури) за рахунок державного бюджету.

У перехідний період особливо гостро постала необхідність подолати наслідки тривалої культурної ізоляції, тому нагальним завданням стало наближення українського літературознавства до здобутків світової наукової думки та розробка нових підходів до визначення літературних явищ через заідеологізованість. Саме у контексті даних перетворень діяльність академіка Д. Затонського на ниві української науки та освіти важко переоцінити.

Примітно, що шкільний курс зарубіжної літератури та фундаментальні засади предмету фор-

мувались за активної залученості Д. Затонського. За безпосереднім керівництвом літературознавця було реалізовано наукове редагування однієї з програм із зарубіжної літератури, підготовлено серію новітніх посібників, організовано науково-практичні заходи для вчителів. Залучаючи до широкої інституційної діяльності фахівців, що зацікавлені у співпраці над проблематикою та спроможні мислити у новому форматі, поза стандартними уявленнями про предмет, Д. Затонський сприяв забезпеченню їхньої консолідації та встановленню контактів колегами науковцями з інших країн. Варто окремо підкреслити, що науковець сприяв створенню Незалежного центру наукових досліджень зарубіжної літератури при Інституті літератури АН України (1997 р.) і заснуванню літературознавчого часопису «Вікно в світ» (1997), спеціалізацією якого була публікація досліджень у сфері зарубіжних літератур.

Біля витоків нового шкільного предмета стояла також професорка кафедри зарубіжної літератури Київського національного університету імені Тараса Шевченка К. Шахова, відома науковиця, доктор філологічних наук. Перша хрестоматія за редакцією К. Шахової вийшла у 1992 році, а перша шкільна програма із зарубіжної літератури – у 1995. Підручник «Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму» було створено науковицею у співавторстві з професором Д. Наливайком (Наливайко, 2001).

Варто акцентувати увагу на тому факті, що К. Шахова засади формування шкільного літературного канону були закладені К. Шаховою, яка у програмі 1995-го року спробувала створити добірку творів «золотого фонду» літератури, рекомендованих до вивчення у школі. На успішність цієї спроби вказує те, що майже 50 творів із цієї програми представлені в усіх наступних програмах. Порівнюючи дану програму із попередніми, ми помітили кількісне збільшення літературних творів письменників як Північної Америки, так і Сходу, чим було врівноважено репрезентативність культурних здобутків різних країн світу.

З появою Програми 1995 р. активізувався процес створення підручників та хрестоматій із зарубіжної літератури в Україні. Це перша програма, забезпечена підручниками-хрестоматіями для 5–8 класів, а також підручниками і хрестоматіями для 9–11 класів. Системне вивчення зарубіжної літератури як шкільного предмета загальноосвітніх шкіл розпочалось саме з 1995 року. Хоча програма К. Шахової до 1998 року була основною для шкільного вивчення літератури, проте залишались питання, що вима-

гали вирішення. У цій програмі шкільний курс дістав нову назву – «Зарубіжна література», попри те, що початковою назвою дисципліни була назва «Світова література» (Мірошніченко, 2007: 10). Дискусія щодо назви предмета тривала кілька років.

З 1996 року Міністерство освіти України спільно із Академією педагогічних наук України та Інститутом змісту і методів навчання було розпочато роботу над державними стандартами шкільних дисциплін, що, по суті, було одним з нових явищ у системі освіти України. Під час наради-семінару у Міністерстві освіти керівниками груп із визначення стандартів було представлено напрацьовані проспекти із даного питання. Державний загальноосвітній стандарт мав окреслити норми знань із урахуванням вікових можливостей дитини.

Проект державного стандарту з предмета «Зарубіжна література» було розроблено за дорученням Міністерства освіти колективом учених (В. Куземський, Н. Нагорна, Л. Мірошніченко, Н. Мірошникова) під керівництвом кандидата філологічних наук, доцента Б. Шалагінова. Проект широко обговорювався на сторінках фахових журналів. У дискусіях щодо проекту стандарту взяли участь вчені-теоретики, вчені-методисти, широке коло вчителів-словесників, працівники Міністерства освіти. Дискусію пожвавив альтернативний проект стандартів, запропонований творчою групою під керівництвом кандидата філологічних наук Ю. Ковбасенка.

Міністерством освіти були прийняті за основу стандарти творчої групи Б. Шалагінова, що були доопрацьовані, враховуючи всі слушні пропозиції. Тому справедливим було зазначити, що засновником шкільного курсу зарубіжної (світової) літератури в Україні є саме Б. Шалагінов, український літературознавець, на сьогодні доктор філологічних наук, професор, що співпрацював із групою вчених-методистів із НПУ ім. М. П. Драгоманова (Л. Мірошніченко, О. Ісаєва, Ж. Клименко та ін.).

Книга «Урок літератури: методичні нотатки літературознавця» та шкільний підручник «Зарубіжна література від античності до першої половини XIX століття» висвітлили педагогічні ідеї та погляди Б. Шалагінова (Шалагінов, 2013: 29). У цих працях учений розробляє ціннісний підхід до шкільного вивчення літератури. На думку Б. Шалагінова, важливе значення творів мистецтва зумовлене тим, що в них наявні фундаментальні ціннісні орієнтації, які впливають на соціум, зміцнюючи його, надаючи основу соціальній і культурній життєздатності. Мистецтво сприяє

активному формуванню та становленню саме тих цінностей, які сприймаються людиною шляхом рефлексії (наприклад, наука, філософія), віри (релігія) та естетичних переживань. Учений обґрунтовує цим необхідність автономного вивчення літератури на етапі шкільного виховання, бо підліток має емоційно глибоко пережити літературний твір і таким чином долучитися до засвоєння цінностей.

Офіційне ухвалення освітнього стандарту з шкільної дисципліни «Зарубіжна література» сприяло подальшій роботі над формуванням його методичного забезпечення. Нові програми курсу «Зарубіжна література. Програми середньої загальноосвітньої школи з українською мовою навчання» було створено за редакцією Д. Наливайка творчим колективом авторів, до якого увійшли Ю. Ковбасенко, К. Шахова, М. Борецький, Н. Нагорна, Л. Мірошніченко, Л. Ковбасенко, Л. Білань, та оприлюднено у 1998 році. В основу було покладено вже існуючі стандарти Міністерства освіти України із урахуванням конструктивних рекомендацій і виправленням недоліків (Наливайко, Ковбасенко, 1998, 2003).

Вагомий внесок у формування шкільного курсу «Світова (зарубіжна) література зробив член-кореспондент НАН України Д. Наливайко, що долучився до розробки концептуальних засад нового предмета, змістового наповнення курсу, створення стандартів, програм, підручників. Учений наголошував на відсутності необхідності вивчення історії літературного процесу, і підкреслював потреби залучення учнів до духовної скарбниці людства, основ естетичного і морального виховання через предмет зарубіжної літератури (Наливайко, 2003: 10). Завданням шкільної літературної освіти, на думку Д. Наливайко, є гуманітарне виховання молодого покоління, залучення учнів до багатств світової культури, духовне і моральне зростання особистості, естетичне виховання, розвиток художнього смаку (Наливайко, 2003: 12).

Долучившись до відбору літературних творів, запропонованих до вивчення, Д. Наливайко акцентував увагу на необхідності врахування значимості творчості письменника відносно певної епохи, культури і художньої системи (наприклад, Данте стосовно високого Середньовіччя, Сервантес і Шекспір щодо Відродження, Кальдерон щодо Бароко тощо), їхньої причетності до нашої національної культури та літератури (Наливайко, 2003: 10).

Фундатором вітчизняної методики викладання світової літератури та засновницею науково-методичної школи з основ викладання зарубіжної

(світової) літератури в Україні є Л. Мірошниченко, докторка педагогічних наук, професорка, що тривалий час завідувала кафедрою методики викладання російської мови та світової літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Послугуючись результатами діяльності методичної школи, було розроблено технологію та методику викладання зарубіжної літератури як нового навчального предмета у закладах загальної середньої освіти, втілювалися нові ідеї та виокремлено спільні проблеми у викладанні української, російської, зарубіжної літератур. Л. Мірошниченко є авторкою першого в Україні підручника з методики викладання світової літератури у закладах загальної середньої освіти (Мірошниченко, 2000). Поява підручника стала новою віхою в становленні нового навчального предмета «Світова (зарубіжна) література» в шкільному курсі та сприяла розвитку української методичної науки: розгляд та вивчення науково-методичних засад викладання предмета мали важливе значення не тільки для студентів-філологів, а й для підвищення фахового рівня вчителів, для реалізації їх творчого потенціалу. Формування професійної готовності студентів-філологів, на думку професорки Л. Мірошниченко, залежить від таких чинників, як гуманізація, міжнаціональний підхід, цілеспрямованість, нерепресивна свідомість, компаративність, етнокультурність, країнознавство, послідовність, врахування індивідуальних особливостей студентів тощо. Учена-методист вбачає залежність між фаховою готовністю студентів-філологів викладати світову літературу та відповідністю методичної системи науково-теоретичного і практичного навчання вимогам викладання шкільної дисципліни «Зарубіжна література» (Мірошниченко, 2000).

Під керівництвом Л. Мірошниченко в Україні з'явилася плеяда аспірантів, докторантів, науковців, які займалися питаннями викладання літератури на діалогічній основі як мистецтва слова. Методична школа об'єднала як науковців, так і численну когорту вчителів із різних регіонів України. Серед сучасних наукових досліджень в царині світової літератури варто назвати дослідження О. Ісаєвої, Ж. Клименко, А. Вітченка, О. Куцевол, Л. Удовиченко, А. Мартинець, А. Мельник, Ю. Холодної, А. Нагорної та інших, які поширювали ідеї Л. Мірошниченко у своїх роботах і створювали власні методичні моделі викладання світової (зарубіжної) літератури.

Стояв у витоків шкільного курсу «Зарубіжна література» також методист, літературознавець, культуролог Ю. Султанов, спеціалізація

якого включала методологію та теорію методики викладання літератури в школі. І. Султанов є автором і співавтором (у тому числі у співавторстві з доктором філологічних наук, професором М. Теплінським) шкільних підручників та навчальних посібників із російської і зарубіжної літератур. Його численні (більше 60) наукові та науково-методичні студії друкувалися в провідних фахових виданнях України. Ю. Султанов був членом редакційних колегій і науковим консультантом фахових часописів «Зарубіжна література в навчальних закладах», «Всесвітня література та культура в навчальних закладах України». Він запропонував свою методичну концепцію викладання зарубіжної літератури в школі (Султанов, 2000: 3), а також працював над виробленням засад шкільного курсу зарубіжної літератури (Султанов, 2001: 52).

Долучився до розбудови курсу «Зарубіжної літератури» методист і педагог Ю. Ковбасенко, який очолював авторські колективи проекту Державного стандарту в галузі літературної освіти (1997) та загальнодержавних навчальних програм із «Зарубіжної (світової) літератури» для середніх навчальних закладів України (1997, 1998, 2003, 2008, 2010, 2011). Зазначимо, що згадані розробки було визнано переможцями Всеукраїнського конкурсу програм для 5–9-х класів загальноосвітньої школи, а також профільних 10–12-х класів (2006, 2009). Справедливим буде визнання даних документів як органічної складової нового українського курикулуму літературної освіти.

Варто відмітити, що Ю. Ковбасенко є Президентом Української асоціації викладачів зарубіжної літератури (УАВЗЛ), час заснування якою припадає на червень 1994 року. Опікуючись питаннями забезпечення навчальної дисципліни «Зарубіжна (світова) література», запровадженої у 1992–1993 н.р., якісними та професійними україномовними перекладами світової класики, УАВЗЛ веде активну співпрацю із Творчим об'єднанням перекладачів (головою якого на той час був Ю. Мушкетик, а сьогодні – Д. Чередниченко) Національної Спілки письменників України. Так, завдяки замовленню УАВЗЛ вперше у перекладі українською мовою світ побачили такі твори, як філософська драма П. Кальдерона «Життя – це сон» (переклад з іспанської було здійснено М. Литвинцем), роман К. Гамсуна «Пан» і повість «Смерть Глана» (переклад з норвезької Г. Кирпи), психологічне есе Дж. Джойса «Джакомо Джойс» і ключові розділи роману Г. Філдінга «Історія Тома Джонса, знайди» (переклад з англійської Р. Доценка), комедія Дж. Б. Шоу «Пігмаліон»

(переклад з англійської О. Мокровольського), поезія А. Міцкевича «До друзів-москалів» (переклад з польської В. Ткаченка) та ін.

Окремо зазначимо, що ініціатором проведення УАВЗЛ перших всеукраїнських конкурсів «Учитель зарубіжної літератури сільської школи» та оглядів «Методист зарубіжної літератури» (Київ, 1997) був саме Ю. Ковбасенко, який переймається підвищенням кваліфікації учителів-словесників закладів освіти України та, поміж іншим, очолював з 1998 по 2003 журнал «Тема. На допомогу вчителю зарубіжної літератури» і є автором підручників із «Зарубіжної літератури».

Вагомий внесок у розвиток методичної та наукової думки в царині навчання зарубіжної літератури зробила О. Ісаєва, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри методики викладання світової літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Науковий доробок О. Ісаєвої враховує більше, ніж 250 наукових робіт, включно із навчальними програмами (Ісаєва, 2021) та підручниками із зарубіжної літератури (Ісаєва, 2022), посібниками для школярів та вчителів, теоретичними й методичними розвідками, що оприлюднено у провідних фахових часописах. Також зауважимо, що О. Ісаєва є членкинею редакційної колегії часопису «Всесвітня література в школах України» та займається дослідженням актуальних питань методики викладання зарубіжної літератури, особливостей формування читацької культури особистості у цифрову епоху, питань медіаосвіти, потенціалу інноваційних технологій навчання тощо.

У розбудові шкільного курсу «Зарубіжна (світова) література» брав участь М. Борецький, перекладач, науковець, автор програм світової літератури, зокрема, для польськомовних, румунських та угорських шкіл України, член редакційних колегій журналів «Всесвітня література в середніх навчальних закладах України» і «Тема. На допомогу вчителю зарубіжної літератури». Науковець також увійшов до складу творчого колективу на чолі із Ю. Ковбасенко, який опікувався розробкою загальнодержавної програми із зарубіжної літератури для шкіл України. Примітно, що М. Борецький створював та редагував підручники, хрестоматії зі світової літератури для середньої школи, написав близько двохсот літературознавчих статей, займався перекладом віршів античних авто-

рів (у тому числі Авіана, Бабрія, Катулла, Вергілія, Горація, Проперція, Марка Катона та ін.), пісень вагантів, поезії Ю. Лободовського, А. Міцкевича, Ч. Мілоша, Й.-В. Гете та інших.

Учений-мовознавець, доктор філологічних наук В. Матвійшин, автор публікацій у фахових журналах, присвячених взаємовідносинам української та зарубіжної літератур, у своїх розвідках окреслює місце українського письменства серед інших культур світу, розкриває місце творів зарубіжної літератури в Україні (Матвійшин, 2009: 112). Головна мета досліджень ученого полягає у пізнанні непростого процесу взаємодії самобутніх національних літературних систем, важлива роль у якій відводилась саме українській літературі. У монографії В. Матвійшина «Український літературний європеїзм» розкрито процеси включення українського письменства в європейський культурний розвиток. Пізнання європейського світу українцями завжди відбувалося через художні твори зарубіжних класиків, так само як і письменники Старого Світу були зачаровані Україною, її історією, народом, що, у свою чергу, сприяло наближенню України до Європи.

Зробили вагомий внесок у становлення шкільного курсу світової літератури науковці Т. Денисова і Г. Сиваченко, професорки, докторки філологічних наук, провідні наукові співробітниці Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України. Т. Денисова та Г. Сиваченко брали участь у розробці концепції шкільного курсу світової літератури, у співавторстві створили посібники майже для всього шкільного курсу (5–8, 11 класи), виступали з доповідями на численних семінарах, «круглих столах», симпозіумах, у наукових журналах та педагогічній пресі.

Висновки. Отже, вивчення процесу розвитку національної шкільної літературної освіти дає можливість з'ясувати витoki методики навчання зарубіжної літератури та окреслити особливості її становлення в Україні як науки, глибше розглянути й усвідомити динаміку педагогічних явищ, визначити тенденції розвитку методики навчання зарубіжної літератури відповідно до суспільно-політичних і соціально-культурних умов на різних історичних етапах, актуалізувати прогресивні теоретико-методичні здобутки, аргументувати їх неперехідну значимість та важливість урахування в процесі навчання зарубіжної літератури в сучасних закладах загальної середньої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базиль Л. О. Вплив комплексних програм на викладання літератури в школі. *Українська література в загальній школі*. 2002. № 4. С. 37–41.
2. Базиль Л. О. Становлення і розвиток шкільної літературної освіти в Україні у 1918–1938 рр. : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2004. 21 с.
3. Державна національна програма «Освіта» Україна XXI століття. Київ : Райдуга, 1994. 61 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/21204> (дата звернення: 23.06.2022).
4. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В. Зарубіжна література. 5 клас. Київ : УОВЦ «Оріон», 2022. 381 с. URL: https://pidruchnyk.com.ua/1690-5_zarlit_isaeva.html (дата звернення: 04.07.2022).
5. Матвіїшин В. Г. Український літературний європеїзм : монографія. Київ : Академія, 2009. 264 с.
6. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. закл. освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.
7. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник для студентів-філологів. Київ : Вища школа, 2007. 415 с.
8. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: О. М. Ніколенко, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко та інші. Київ, 2021. 97 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Zar.lit.5-9-kl/Zar.lit.5-9-kl.Nikolenko.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 23.06.2022).
9. Наливайко Д. С. Література в системі мистецтв як галузь компаративістики. *Слово і час*. 2003. № 5. С. 10–19. URL: https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/226/5_2003 (дата звернення: 04.07.2022).
10. Наливайко Д. С. Література в системі мистецтв як галузь компаративістики (закінчення). *Слово і час*. 2003. № 6. С. 7–18. URL: https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/193/6_2003_pdf (дата звернення: 04.07.2022).
11. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму: підручник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 416 с.
12. Погрібний, А. Г. Поклик дужого чину (з розмов про наболіле). Київ : Просвіта, 2004. 496 с.
13. Програма «Зарубіжна література. 5-11 класи» для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / наук. ред. Д. С. Наливайко, кер. автор. кол. Ю. І. Ковбасенко. 1998, 2003. URL: https://www.ae-lib.org.ua/texts/school_program_2003_ua.htm (дата звернення: 04.07.2022).
14. Пронкевич О. В. Зарубіжна література: підручник для 10 класу загальноосвітньої школи. Київ : Педагогічна преса, 2004. 528 с.
15. Семенов О. М., Базиль Л. О. Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки : навч. посіб. Київ : Фенікс, 2008. 240 с.
16. Султанов Ю. І. Методична концепція викладання зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2000. № 2. С. 2–6.
17. Султанов Ю. І. У пошуках засад, адекватних шкільному курсу з світової літератури. Теоретичний аналіз сучасного методологічного доробку. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2001. № 2–5. С. 50–53.
18. Фруктова Я. С., Покась В. П. До проблем фундаменталізації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика*. Київ : КУ імені Бориса Грінченка, 2013. Вип. 9. С. 70–74.
19. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література від античності до початку XIX сторіччя: історико-естетичний нарис. Київ: Києво-Могила академія, 2004. 360 с.
20. Шалагінов Б. Б. Про напрями вдосконалення навчальної програми «Зарубіжна література» відповідно до поточного історичного моменту. *Світова література в школах України*. 2019. № 5. С. 2–9.
21. Шалагінов Б. Б. Урок літератури: роздуми літературознавця про шкільну методику. Київ : Грамота, 2013. 207 с.
22. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури у школі : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2009. 280 с.
23. Яценко Т. О. Особливості розвитку національної шкільної літературної освіти 20-40-х рр. XX століття. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2014. Вип. 120. С. 219–223.

REFERENCES

1. Bazyl L. O. Vplyv kompleksnykh prohram na vykladannia literatury v shkoli [The impact of comprehensive programs on teaching literature at school]. *Ukrainska literatura v zahal'nii shkoli*. 2002. № 4. S. 37–41 [in Ukrainian].
2. Bazyl L. O. Stanovlennia i rozvytok shkilnoi literaturnoi osvity v Ukraini u 1918–1938 rr. [Formation and development of school literary education in Ukraine in 1918–1938] : avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02; In-t pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv, 2004. 21 s. [in Ukrainian].
3. Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" Ukraina XXI stolittia [State national program "Education" Ukraine of the XXI century]. Kyiv : Raiduha, 1994. 61 s. [in Ukrainian].
4. Isaieva O. O., Klymenko Zh. V. Zarubizhna literatura. 5 klas [World Literature. 5th grade]. Kyiv : UOVTS "Orion", 2022. 381 s. [in Ukrainian].
5. Matviishyn V. H. Ukrainskyi literaturnyi yevropeizm: monohrafiia [Ukrainian literary Europeanism: monograph]. Kyiv : Akademiia, 2009. 264 s. [in Ukrainian].

6. Mirosnhychenko L. F. *Metodyka vykladannia svitovoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching world literature in secondary schools]: pidruch. dlia stud. vyshch. zakl. osvity. Kyiv : Lenvit, 2000. 240 s. [in Ukrainian].
7. Mirosnhychenko L. F. *Metodyka vykladannia svitovoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching world literature in secondary schools]: pidruchnyk dlia studentiv-filolohiv. Kyiv : Vyshcha shkola, 2007. 415 s. [in Ukrainian].
8. Modelna navchalna prohrama “Zarubizhna literatura. 5–9 klasy” dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model curriculum “Foreign literature. 5-9 grades” for institutions of general secondary education] / avtory: O. M. Nikolenko, O. O. Isaieva, Zh. V. Klymenko ta inshi. Kyiv, 2021. 97 s. [in Ukrainian].
9. Nalyvaiko D. S. Literatura v systemi mystetstv yak haluz komparatyvistyky [Literature in the system of arts as a field of comparative studies]. *Slovo i chas*. 2003. № 5. S. 10–19 [in Ukrainian].
10. Nalyvaiko D. S. Literatura v systemi mystetstv yak haluz komparatyvistyky (zakinchennia) [Literature in the system of arts as a field of comparative studies (conclusion)]. *Slovo i chas*. 2003. № 6. S. 7–18 [in Ukrainian].
11. Nalyvaiko D. S., Shakhova K. O. *Zarubizhna literatura XIX storichchia. Doba romantyzmu* [Foreign literature of the 19th century. The age of romanticism]: pidruchnyk. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2001. 416 s. [in Ukrainian].
12. Pohribnyi, A. H. Poklyk duzhoho chynu (z rozmov pro nabolile) [The call of a strong rank (from conversations about pain)]. Kyiv : Prosvita, 2004. 496 s. [in Ukrainian].
13. Prohrama “Zarubizhna literatura. 5–11 klasy” dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z ukraïnskoiu movoiu navchannia [Program “Foreign literature. 5–11 grades” for general educational institutions with the Ukrainian language of instruction] / nauk. red D. S. Nalyvaiko, ker. avtor. kol. Yu. I. Kovbasenko. 1998, 2003. [in Ukrainian].
14. Pronkevych O. V. *Zarubizhna literatura: pidruchnyk dlia 10 klasu zahalnoosvitnoi shkol* [Foreign literature: a textbook for the 10th grade of a comprehensive school]. Kyiv : Pedahohichna presa, 2004. 528 s. [in Ukrainian].
15. Semenoh O. M., Bazyl L. O. *Movno-literaturna osvita v Ukraini: pohliad kriz roky* [Linguistic and literary education in Ukraine: a look through the years]: navch. posib. Kyiv : Feniks, 2008. 240 s. [in Ukrainian].
16. Sultanov Yu. I. *Metodychna kontseptsia vykladannia zarubizhnoi literatury* [Methodical concept of teaching foreign literature]. *Zarubizhna literatura v navchalnykh zakladakh*. 2000. № 2. S. 2–6 [in Ukrainian].
17. Sultanov Yu. I. *U poshukakh zasad, adekvatnykh shkilnomu kursu z svitovoi literatury. Teoretychnyi analiz suchasnogo metodolohichnogo dorobku* [In search of foundations adequate for the school course from world literature. Theoretical analysis of modern methodological developments]. *Vsesvitnia literatura v serednikh navchalnykh zakladakh Ukrainy*. 2001. № 2–5. S. 50–53 [in Ukrainian].
18. Fruktova Ya. S., Pokas V. P. *Do problem fundamentalizatsii zmistu pedahohichnoi osvity* [To the problems of fundamentalization of the content of pedagogical education]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka*. Kyiv : KU imeni Borysa Hrinchenka, 2013. Vyp. 9. S. 70–74 [in Ukrainian].
19. Shalahinov B. B. *Zarubizhna literatura vid antychnosti do pochatku XIX storichchia: istoryko-estetychnyi narys* [Foreign literature from antiquity to the beginning XIX century: historical and aesthetic essay]. Kyiv : Kyievo-Mohyl. akademiia, 2004. 360 s. [in Ukrainian].
20. Shalahinov B. B. *Pro napriamy vdoskonalennia navchalnoi prohramy “Zarubizhna literatura” vidpovidno do potochnoho istorychnoho momentu* [About directions for improving the “Foreign Literature” curriculum in accordance with the current historical moment]. *Svitova literatura v shkolakh Ukrainy*. 2019. № 5. S. 2–9 [in Ukrainian].
21. Shalahinov B. B. *Urok literatury: rozдумы literaturoznavtsia pro shkilnu metodyku* [A lesson in literature: reflections of a literary critic on school methodology]. Kyiv : Hramota, 2013. 207 s. [in Ukrainian].
22. Shteinbuk F. M. *Metodyka vykladannia zarubizhnoi literatury u shkoli* [Methods of teaching foreign literature at school]: navchalnyi posibnyk. Kyiv : Kondor, 2009. 280 s. [in Ukrainian].
23. Iatsenko T. O. *Osoblyvosti rozvytku natsionalnoi shkilnoi literaturnoi osvity 20–40-kyh rr. XX stolittia* [Peculiarities of the development of national school literary education in the 20s-40s of the 20th century]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu im. T. H. Shevchenka*. Chernihiv : ChNPU, 2014. Vyp. 120. S. 219–223 [in Ukrainian].